

A HÓHÉR

ÉS

A HALÁLBÜNTETÉSEK

ÍRTA

K, NAGY SÁNDOR

TÁBLABÍRÓ

*Különlenyomat a Csendőrségi Lapok 1914. évi
40—43. számaiból*

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA
1914

A hóhér és a halálbüntetések.

írta: K. Nagy Sándor, kir. ítélőtáblai bíró.

I. A hóhér.

Az igazságszolgáltatásnak mindenkor kiegészítő részei voltak azok, a kik a meghozott Ítéletet végrehajtották.

Régen a poroszlók, tömlöcztartók, porkolábok, hajdúk, majd a fogházőrök, börtönőrök, fegyházőrök, börtönmesterek, illetőleg ezeknek a közvetlen felettes hatóságai: a fogház fel ügyelők, fogházgondnokok, börtön- és fegyházigazgatók szereztek érvényt az ítéleteknek, — míg a halálbüntetés végrehajtására mindig külön személy volt kijelölve.

Régente országunkban több városnak, hatóságnak, sőt egyeseknek lévén «pallos-joga» (*jus gladii*), vagyis halálos ítéletek kimondására joga: kétségtelenül nagyobb volt azoknak is száma, a kik a halálos ítéleteket végrehajtották, míg lassanként az állam vevén kezébe ezt a legnagyobb büntető hatalmat, a halálra ítélés jogát: egyetlen egyénre bízta a halálos büntetések végrehajtását is.

A halálbüntetések végrehajtójának elnevezése nem mindig ugyanaz volt. A debreczeni levéltár okmányai között a *perdo*, *henger* nevet találjuk. De legszokásosabb volt a *bakó* és a *hóhér* elnevezés. Ezek közt azt a különbséget tették a régiek, hogy a bakó csak azokat a halálbüntetéseket hajtotta végre, a melyekben nem kellett közvetlenül érintkeznie a halálra ítélt testével (pl. lefejezés), míg minden más dolgot a hóhér végzett.

Azonban hogy a hóhér is bánt pallossal, nemcsak a bakó: annak nyomát találjuk a régi magyar közmondásokban: Bízik, mint hóhér a pallosában. Éles mint a hóhérpallos. Hóhér pallosa alá való. Hóhérpallos címere. Nyakasnak hóhérpallos a kenőcse.

Hogy honnan és milyen szóból származik a hóhér elnevezés, azt nehéz kinyomozni. Mondják, hogy ebből az elavult német szóból ered: *Hoher* s jelentése megfelel a hóhér fogalmának.

Mert a hóhér név alatt közönségesen nemcsak azt az embert értik, a ki a halálbüntetést végrehajtja, hanem a kegyetlenség, a másokkal való kegyetlenkedés megtestesülésének tartják. Erre is találunk adatokat a régi magyar közmondásokban: A hóhérnál is kegyetlenebb. Hóhérolja a gyermekét. Rosszabb mint a hóhér. Ne hóhérolj már megint.

Azt mondja a régi magyar közmondás: Szégyenlik nevüket a varga, a tót és a hóhér. A hóhérság szomorú mesterség. Maga eszik, mint a hóhér.

Ezek a közmondások is — mint a legtöbb — a helyzetek figyelembe vételével a tapasztalatok alapján kerültek közszájra. Mert hogy a *hóhér szégyenli* ezt századokon át megszokott s ma is a bakó névvel felváltva törvényesen használt *nevei*: világos abból, hogy ma már a halálbüntetés végrehajtója nem hóhérnak nevezi magát, hanem «*m. kir. ítélet-végrehajtó*» (a mint ez Bali Mihály forgalomba hozott arcsképe alatt látható), daczára annak, hogy szabályszerűen a kivégzés alkalmával a kir. ügyész most is ezekkel a szavakkal adja át a bitófa alatt az elítéltet: «Hóhér! teljesítse a kötelességét!» És helytelen is az «ítéletvégrehajtó» elnevezés, azért, mert hiszen a hóhér csak a halálos ítéletet hajtja végre, holott más ítéletek végrehajtására különböző közegek vannak (pl. bírósági végrehajtó, községi végrehajtó stb.).

Hogy a *hóhérság szomorú mesterség*, azt megmagyarázza a foglalkozás: erőszakkal kioltani embertársainak

életét. A régi időben a hóhér nem tekintetett egyenlő-jogúnak más emberre], városi polgári jogot nem kaphatott, ruhájuk megkülönböztette őket más emberektől, gyermekeiket is becstelenségnek tartották, nem volt nekik szabad házsorjában lakni, hanem csak kívül a város szélén s e célból külön építettek részükre lakóházat, tehát ki voltak rekesztve az emberi társadalomból. Külön társadalmi osztályt képeztek, csak egymás közt házasodhattak. Hazánkban az előbbi hóhér Kozarek is hóhércsaládból származott, a mennyiben atyjának testvérbátyja brünni hóhér volt. Egyidőben a hóhérmesterség apáról fiúra szállott, később rendszeren a segédek léptek elő.

Jól emlékszem, hogy midőn Kozarek — az előbbi hóhér — a nyolczvanas években Nagyváradon egy kivégzés teljesítése végett megjelent és az Apolló szállodában megszállott, az ott lévő összes szállóvendégek azonnal kiköltöztek, mert nem akartak csak egyetlen éjszakát is egy fedél alatt tölteni a hóhérral.

Ennek a közmondásnak is: *«magában eszik, mint a hóhér»*, meg van az alapja. A régebbi világban a hóhéreknek nem volt szabad együtt, vagy egy helyen étkezni másokkal, sőt nem volt szabad ételhez, italhoz sajátkezüleg hozzányúlni, mert a mihez hozzá nyúlt, az már azután senkinek se kellett. Debreczen levéltárában feltalálható okmány 1639-ből, a melyben Lengyel János akkori hóhér (perdó) halálbüntetés terhe alatt kötelezte magát, hogy: «az Piaczon sem kenyérhez, sem a mészárszékekben húshoz, sem akármi eledelhez nem nyúl». Sőt ha a hóhér — kálvinista lettére — úrvacsorát akart venni, csak akkor volt neki szabad az úrasztalához járulni, a mikor már senki nem volt hátra.

Hát igazán nagy elfogultság kellett hozzá, hogy így bánjanak a hóhérokkal, holott a hóhérok közszolgálatban állottak és bizonyos képesítést megkívántak tőlük.

Már régen megkívánták a hóhéroktól, hogy írni-olvasni

tudjanak és a kivégzéseknél gyakorlati jártassággal bírjanak. Minden hóhérnak két segédet kellett tartani. Nálunk az 1814. évi július 5-én 17812. sz. a. kelt «Helytartótanácsi intézkedés» megrendelte, hogy a halál-ítéletek biztosabb végrehajtása tekintetéből kellő képességgel bíró hóhérok állandósíttassanak. (Mert hajdan az is megtörtént, hogy a cigányokra bízták a hóhéri teendőket.)

Épen azért kellett a hóhérnak mindenkor két segédet tartani, hogy azok a kivégzéseknél neki segédkezvén gyakorlati jártasságot szerezzenek s hirtelen megbetegedése esetében őt egyik helyettesíthesse. Ezek a segédek azután pályázat esetén előnnyel bírtak a többi pályázók felett.

Említettem, hogy a hóhéroknak hivatalos eljárásuk alkalmával minden másoktól megkülönböztető *egyenruhát* kellett viselni. A mester ismertető jele a veres palást és széles pallos volt; viseltek azonban zöld ruhát (az eperjesi vértörvényszék hóhérjai), piros ruhát, kék ruhát, gyászmagyar ruhát, sőt piros magyar ruhát is. Még a múlt század közepén is cifra ruhát viselt a hóhér: piros tollbokrétás fekete kalap, sárga gombos piros frakk, fekete pantalló arany paszománnyal. De azután elmaradtak ezek az elijesztő öltözetek s már Kozarek — az előbbi hóhér — fekete szalon ruhában végezte az akasztást s így végezi azt a mostani hóhér Bali Mihály is, a ki fehérkeztyűs kézzel nyúl csak a kivégzendőhöz.

Különben Bali Mihály 1885-ben lépett hivatalba s daczára, hogy a budapesti kir. ügyész rendelkezése alatt áll, s egyedüli az egész országban, mégsem a fővárosban, hanem Fadd községben lakik.

II. A halálbüntetések.

A kemény- és gyengeszívűek, a tudósok és törvényhozók nagyon nevezetes érvekkel vitatkozhatnak a felett,

hogyan helyes-e vagy nem, célszerű-e vagy nem, hatásos-e vagy nem a halálbüntetés? Bosszúállás vagy elrettentési cél vezeti-e a törvényhozást ennek megállapításánál? Itt e kérdésekre semmi felelet nem adható. *A törvény: törvény* s a mi törvényeink mindig állapítottak meg halálos bűnöket, megállapítják azokat ma is. Csupán az 1843-iki törvényjavaslat akarta azt mellőzni. De hát ebből nem lett törvény.

Régi törvényeink meglehetősen könnyen bántak el a bűnösökkel s most csak elrémülünk, ha olvassuk a régi bűnöket, melyekért halál volt a büntetés. Még pedig néha milyen kegyetlen halál! Később apadt a halálos bűnök száma, úgy, a mint az emberi szenvedélyek indító okait figyelembe venni kezdték s a mint a műveltség haladt előre. Most már a törvényes kivégzés kevés esetre szorítkozik s a bűnös életkora még ezeknek az eseteknek számait is csökkenti, mert azt, a ki életének 20-ik évét a cselekmény elkövetésekor még be nem töltötte, halálra ítélni nem lehet s nem lehetett már régen.

A Verböczi által összeállított. «*Hármas- törvénykönyv*» szerint következő bűnök büntetettek *halállal*: Felségsértés, béketörés, közeroszak, közkinclopás és sikkasztás harmadszori elkövetése, istenkáromlás harmadszori elkövetése, egyház-sértés, bűbájosság, rablógyilkosság, vérfertőzés, többnejűség vagy többférjűség, erőszakos paráznaság, természetelleni fajtalanzkodás.

Továbbá a régi törvényeink szerint még *halállal* büntetettek: az emberrablás (midőn keresztények törököknek vagy czimboráiknak adattak el), áltoborzás, tolvajság, rablás, rablók pártolása, zsarolás, gyűjtogatás, *állevél-költés*, zendülés, hűtlenség, vallásháborítás (katonák által elkövetve), vérfertőzés, gyermekölés, gyilkosság, párviadal (a segédekre is).

Halállal büntették azokat: a kik a király élete ellen lesekedtek, a hazát elárulták, más országokba szöktek, a kik valakit karddal megöltek, a tolvaj szolgát a második lopásért, minden tetten kapott tolvajt (még ha

szabad ember volt is), azokat az idegeneket, a kik egyházi hivatalt mástól, mint a kinek itt egyházi pártfogási joga van, megszereztek, — a táborhoz közelítő nőszemélyeket, azokat, a kik az ellenséghez alattomban salét-rumot szállítottak, a kik a segedelem beszédését gátolták, azokat a zsoldosokat, a kik nagyobb zsold nyerése végett más tartományokba katonáskodni csoportosan átmentek, azokat a katonákat és szolgálakat, a kik a zsoldot elfogadván, a seregből megszöktek.

Sőt törvényben megírva találjuk azt is, hogy néha a vallás, vagy a foglalkozás is elég volt a halálbüntetés elérésére. így pl. II. Lajos VI. decretuma 4 és 23. szakaszában a *lutheránusokat megégetni* parancsolta, az 1595: 31. t.-cz. és 1598: 29. t.-cz. mindenkit felhatalmazott arra, hogy a *szabad hajdúkat* megölheti, valamint az 1599: III. t.-cz. halálbüntetést rendel azokra is, a kik a szabad hajdúkat pártfogolják és élelmezik.

Tehát, kivált a XVI. és XVII-ik században nemcsak a háborúk miatt, hanem másként is nagyon olcsó volt az emberi élet.

A kegyetlenkedések megszűntével s a humanitás haladásával mindinkább megszorították azoknak a bűncselekményeknek számát, a melyekre a törvény halálos büntetést szab.

Említettem, hogy a mi 1843. évi törvényjavaslatunk egészen kihagyta a halálbüntetést, — az 1878: V. t.-cz. azonban fenntartotta azt, a mennyiben halálbüntetést állapított meg.

Halálbüntetést állapít meg a most élő büntető törvényünk csupán két esetben, ú. m.:

1. a *király gyilkosra*, valamint arra, a ki a királyt szándékosan megöli vagy ezen cselekmények valamelyikének véghezvitelét megkísérli (Btkv. 126. §. 1. p.) és

2. a *gyilkosságra* (Btkv. 278. §.).

Azokban régebben a polgári életben némely bűnügyeknek az egész országban vagy egyes vidékeken nagy mértékben való elszaporodása esetében, hogy úgy mond-

jam, azon bűncselekményeknek kiirtására kivételes rendszabályokat léptettek életbe egy bizonyos időre. Ez volt a *rögtönbíráskodás*, vagy a mint latin névvel általánosan nevezték: *Statárium*.

Ezt a rögtönbíráskodást rendszeren egyes törvényhatóságoknak — saját kérelmük folytán — engedte meg a belügyminiszter, meghatározván egyszersmind azokat a bűncselekményeket, melyekre s azt az időt, melynek tartamára a rögtönbíráskodás kiterjed. Az engedély olyan esetben adatott meg, midőn valamely törvényhatóság területén a gyakoribb rablások, rablógyilkosságok vagy gyújtogatások által a közbátorság nagyobb veszélynek volt kitéve, semmint a gonosztevők vakmerősége rendes utón megfékeztethetnék. (Kir. udvari rendelet 1868 nov. 1-ről.) Ez a szabályzat a legalkalmasabb módon (templomi szószékből, a templom előtt, községházánál, ki-dobolás, hirdetmény kiragasztása, körözvény stb.) történt, legszélesebb körű kihirdetése után a 14-ik napon lépett életbe.

Ebben a közzétett hirdetésben aztán meg volt jelölve mind az a bűncselekmény, melyre a rögtönbírósi eljárás vonatkozott, — valamint az is, hogy a ki azt a bűncselekményt elköveti: halálbüntetést szenved és pedig három nap alatt fel is akasztják. Azonban a vádlotton a halálbüntetést csak akkor lehetett végrehajtani, ha az öt birói tagból álló tanácsból négyen szavaztak a bűnös halálára,

Így megtörtént aztán, hogy a bűnös rablásért, rablógyilkosságért, sőt gyújtogatásért is *Italaira* ítéltetett.

Azonban a régebbi és újabb, vagyis az összes rögtönbírósi szabályokat az 1897: XXXIV. t.-cz. 27. §-a *hatályon kívül helyezte* s így országunk területén ez időszerint — a katonai büntetőtörvényektől eltekintve — csak két bűncselekményre t. i. a *felsőszékhelyre* és *gyilkosságra* lehet kiszabni halálbüntetést.

De úgy a közös haderő, mint a honvédség *katonai*

bűnvádi perrendtartása (1912: XXXII. és XXXIII. t-cz. 433—450. §-ai) a katonai ügyekre fenntartják a rögtönítelő eljárást a *Katonai büntetőtörvényben* (1855 január 15.), meghatározott függelemsértés, zendülés, gyávaság, a fegyelem és rendháborítás, a jogosulatlan toborzás és kémkedés eseteire, továbbá a lázadás, szökés, esküvel fogadott katonai szolgálati kötelesség megszegésére csábítás vagy segélynyújtás, továbbá a lázongás és az elharapódzott fosztogatás eseteire, gyilkosság, rablás, gyújtogatás és idegen tulajdonnak gonoszságból rongálásával elkövetett nyilvános erőszakoskodás eseteire.

Az illetékes parancsnok a *rögtönbíráskodást* parancsral rendeli el és ebben a parancsban megjelöli a bűncselekményeket és figyelmeztet, hogy mindenki, a ki a kihirdetés után ilyen — megnevezett — büntettet követ el, rögtönítelő eljárás alá kerül és halállal bűnhődik. (437. §.).

Különben a *Katonai büntetőtörvény szerint halállal büntetendő cselekmények* a következők: függelemsértés (147. §.), zendülés (162. §.), lázadás (168—170. §.), katonai örnek ellenszegülés (176., 177. §.), szökés (191—194. §.), szökésre szövetkezés (218., 219. §.), gyávaság (244—248., 250., 259. §.), fegyelemsértés (273., 276. §.), szolgálati szabályok megszegése (282., 287. §.), más állam szolgálatába való állás (300. §.), jogosulatlan toborzás (307., 311. §.), katonai szolgálati kötelesség megszegésére való csábítás (317. §.), kémkedés (322., 328. §.), felségárulás (335. §.), lázongás (350. §.), gyilkosság (415., 420. §.), gyújtogatás (449., 452. §.), rablás (487., 488. §.).

Ki kell emelni — a polgári büntető törvénykönyv által teljesen kizártnak tekintendő s a polgári életben elő se fordulható — azt az esetet, midőn az egész csapatosztály vagy hajóvédőrség az ütközetben gyávaságot követvén el, sorshúzás útján minden tizedik agyonlövetik (250. §.) és midőn az ostromlott helyen, vagy harczos állományban, vagy az ellenséggel harcban

álló hadihajón olyan bátortalan nyilatkozatokat tesz, a melyek a társakra veszélyesek s rögtöni nagy veszéllyel járhatnak: minden előljáró jogosítva van a bűntettetst azonnal felkonczolni, vagy annak azonnali felkonczolását elrendelni, hasonlóképen azokat is, a kik az ellenség ellen felállítás végy előnyomulás alkalmával kedvezőtlen hadi híreket terjesztenek, úgy szintén azokat is, a kik a harcz alkalmával fellebbvalóiknak ellenszegülnek (255., 259., 264, 283. §.).

III. A halálbüntetés nemei.

A ki csak futólag is végig tekinti hazánk jogtörténetét, különösen az igazságszolgáltatást, méltán elborzad, ha látja az emberi bűnök embertelen megtorlását. Valóban leleményesek voltak őseink nemcsak kínzásokban, hanem a halálrakínzásokban is.

A halálbüntetés a büntett miatt az életnek kényszerű elvesztése.

A halálbüntetés régebben vagy egyszerű, vagy súlyosított volt. Utóbbi esetben a szokottnál kegyetlenebb volt a kivégzés módja, midőn a test egyes tagjainak megcsonkítása, levágása, kiszakítása, izzó vas-fogókkal szaggatás, lófarkára kötés s így meghurczolás előzte meg a tulajdonképeni kivégzést, vagy pedig a kivégzés után a test megégettetett, felnégyeltetett, a vízbe dobattott.

Elrémülve látjuk nemcsak a kivégzéseknek kegyetlenebb és kegyetlenebb módját, hanem azt is, hogy egykor — a mai fogalmak szerint — milyen csekélynek látszó bűncselekmények miatt ütötték le az ember fejét, vagy égették meg az embert. (Pl. az ugyanazon nemű személyek közt elkövetett természetelleni fajtalanság büntetése a régi törvények szerint fejevétel volt és a holttesteknek megégetése és a hamvoknak szétszórása ; azt az embert pedig, a ki állattal fajtalankodott, az állattal együtt megégették. Ma ezek a bűncselekmények

egyszerű vétséget képeznek, a melyeknek legnagyobb büntetése csak egy évi fogház lehet. Btkv. 241. §. A régi törvények szerint a bűbájosság büntetése máglya volt: ma ez csak kihágást képez, melynek büntetése nyolcz napig terjedhető elzárás és 200 koronáig terjedhető pénzbüntetés. Kbtvkv. 79. §.

Nézzük már most, hogy melyek voltak a halálbüntetés nemei régen és hogy áll ez az ügy jelenleg?

A könnyebben figyelembe vehetés szempontjából betűrendben sorolom fel a büntetések nemét és azokat a bűncselekményeket a melyeknek ugyanazon módon végrehajtott halálbüntetés volt a következménye.

Előbb lássak a polgári büntetőtörvényeket, azután a katonai büntetőtörvényeket.

I. A polgári büntetőtörvények rendelkezése a halálbüntetésről.

A régi világ nemcsak sokféle bűncselekményre határozott halálbüntetést, hanem sokféle kivégzési módot is állapított meg. A kivégzés nemei voltak: *a)* akasztás, *b)* fejevétel vagy pallos, *c)* karddal kivégzés, *d)* karóba vagy nyársbahuzás, *e)* kerékbetörés, *f)* kövezés vagy agyonkövezés, *j)* máglya vagy megégetés, *h)* vízbe dobás.

a) Akasztás vagy kötél általi halál.

Ha ilyen komoly dolognál lehetne derült megjegyzést tenni, azt mondhatnám, hogy a kivégzési módok közül ez volt a legnépszerűbb, ez volt a legelső és ma már a polgári életben az egyedüli, a katonai életben pedig az agyonlövésnek versenytársa.

Hazánk történetében legelőször is azt találjuk, hogy a kivégzés — mint megbecstelenítő büntetés — felakasztással történt. Ugyanis azt írja *Anonymus* (vagyis Béla király névtelen jegyzője) Magyarország történetének legelső történetírója «Mikor Almos vezér emberei Hung (Ung) várához lovagoltak, hogy azt megvegyék s táborba szállottak volna a kőfalak körül, az alatt azon várnak grófja, Laborcz nevű, — ki az ő nyelveken fő-

úrnak (Duca) nevezetik — megfutamodván, Zemplén várába sietett, kit a vezér katonái üzvén, s egy folyó mellett elfogván, azon helyen *felakasztották* és az napságtól kezdve azon vizet nevezték az ő nevéről *Laborczának*». (30. 1.)

Továbbá ugyanott megírva találjuk, hogy «Árpád vezér alatt Nyitra ostroma alkalmával Czobort, a nyitrai vezért — kit *Kadika lándzsája* megsebesítvén, elfogott — egy nagy hegyre felvivén, *felakasztották*, a honét ez a hegy az naptól fogva «Czobor-hegyének» neveztetett». (76. 1.)

A törvények közül *Szent László* törvényeiben találjuk legelőször határozott büntetésül az álőisztfetr, kimondván, hogy «a szolga első lopásért orrát veszítse, a másodikért akasztassák fel». (II. könyv 2. §.) Továbbá: «A tetten kapott tolvaj, akár szabad ember, akár szolga legyen: akasztassák fel.» (12. §.) Vége: «Havaiamely szabad ember 10 kis pénznél többet érőt lopna, akasztassák fel». (14. §.)

Werbőczy *Hármaskönyvében* mondja, hogy: «a tolvajok törvényfára (akasztófára) Ítéltettek» (15. czim).

Különben akasztófa volt a jutalma a következő bűntetteknek: áltoborzás, gyermekgyilkosság, gyilkosság, tolvajság némely neme.

Az akasztásra vonatkozólag nagyon sok közmondás és példabeszéd forgott és forog ma is a nép között. Ilyenek pl.: Akasztófa virága. Akasztófára se jó. Akasztófára termett. Akasztással is elhíresedik az ember. Akasztás se esik ingyen. Az első akasztófa neki készült. Atyád sírása, anyád átkozódása kötelet fon a nyakadra. Hosszú tömlőcznek akasztófa a vége. Helyben, akasztófában nem kell válogatni. Ha a tolvajnak százszor megengednek, százegyedszer mégis akasztófára kerül. Hamar előkerül, mint akasztandónak a nap. Az orgazdát egy szeggel feljebb kellene akasztani. Úgy retteg, mintha akasztani vennék. Lóg, mint az akasztott ember. Nem fél a holló az akasztott embertől. Örül, mint varjú az akasztott embernek. A kit Isten akasztófára rendelt,

nem hal a vízbe. Halasztja, mint cigány az akasztást. Mintha az akasztó fáról lopták volna le. Mintha csak most esett volna le az akasztófáról. Kinek apja akasztófán száradott, azt a fia se kerüli el könnyen. Musztafa, Karafa és az akasztófa: mind a három rossz fa. Paszománt nem illik úgy a nadrágra, mint tolvaj az akasztófára. Megérdemelte a kötelet. Légy kezes másért, a kötél a nyakadban van.

b) Fejvétel vagy pallos.

Régebben lefejezésnek, fejlütésnek is nevezték a pallos által történt kivégzést.

Említettem volt, hogy némely városnak vagy községnek önálló *pallos-joga* (jus gladii) volt. Ez nem azt tette, hogy csupán ahhoz volt joga, hogy a gonosztevőt csak pallossal végeztetheti ki, hanem azt is, hogy általában halálbüntetést szabhat ki és végre is hajthatja a szokásos kivégzési móddal. (így pl. alább látni fogjuk, hogy Debreczenben, Körmöczbányán, Lőcsén kerékbetöréssel is hajtották végre a halálbüntetést.)

Különböző régi törvényeink szerint lefejezés, fejvétel, pallos illetőleg pallos általi kivégzés volt elrendelve a következő büntetésekre: kerékbetörés. Erőszakos paráznaság. Felségsértés. Gyermekgyilkosság. Gyilkosság. Gyűjtogatás. Hütlenség. Istenkároklás (harmadik ízben). Kettős házasság. Közkincslopás és sikkasztás (harmadízben). Természetelleni fajtalankodás másnemű személyek között. Természetelleni fajtalankodás ugyanazon nemű személyek között (a holttestek megégetésével). Többnejűség vagy többférjűség. Vértartozás.

Mátyás- király- III. Decretuma mondja: «A ki feltett szándékkal gyilkol: fejét veszítse.» (51. sz.)

Hazánk történetében nagyon sok példát találunk nevezetes hazafiak lefejezésére, a kiknek emléke örökké élni fog a hazájukért lelkesedő magyar hazafiak szívében.

c) Karddal kivégzés.

Ezt nem kell összetéveszteni a pallossal, a melynek

szintén kard alakja volt az utóbbi időben. (Mert a legrégibb időkben valóságos bárdot is használtak kivégzésre s azt szintén pallos-általi lefejezésnek mondták.)

Hogy azonban a rendes használatban levő kard is szolgált halálos ítélet végrehajtására: arra is találunk törvényt.

Ugyanis azt mondja Szent, Istvánj I. könyve: «A ki valakit karddal megöl: ugyanazon karddal ölessék meg. » (46. §.)

Ez által a törvény által bizonyára a kardnak jogtalan használatát akarta megakadályozni a szelid és bölcs király.

d) *Karóba- vagy nyársrahúzás.*

Még századok múlva is megremeg az ember, ha visszagondol azokra az időkre, a mikor a kivégzésnek ez a legirtóztatóbb s legkegyetlenebb kínokkal járó módja törvényes büntetés volt. Igaz, hogy erre csak kivételes büntetteknél került a sor, de mégis rákerülhetett s rá is került.

A karóba- vagy nyársrahúzás a következő büntetésekre szabott ki: Emberrablás a törökök részére. Rablás, Rablógyilkosság.

Az 1567:30. t.-ez. elrendeli, hogy «azon kapitányok, kik kétséges hitelű és török társaságáról gyanús embereket tartanak, hűtlenség szennye alá vettessenek; az: oly emberek pedig, ha tolvajságról, rablásról, emberlopásról vagy a töröknek társaságáról alaposan vádolattatva elmarasztaltatnak: karóba húzassanak».

e) *Keréketörés.*

A régi idők egyik részében szintén törvényes büntetés volt a keréketörés. Törvényszakaszra ugyan hivatkozni nem lehet, de Werböczy Hármastörvénykönyvéből ez kivehető.

Keréketörés által való kivégzést határoztak: a rablásra és rablógyilkosságra.

Ilyen halálos ítélet hajtattott végre: Körmöczbányán 1599., 1614., 1617. és 1629. években. Lőcsén 1605-ben,

Kassán 1653-ban, Debreczenben 1641-ben és 1657-ben, Iglón 1659-ben.

És hogy ez a keréketörés még a XVIII. században is divatban volt és a kivégzés nagyon súlyos nemének tartatott, nyilvánvaló abból, hogy a lázadókat ily módon végezték ki: Szegedinecz Perót és lársait 1736-ban, Hórát és Kloskát pedig 1785-ben (Gyulafehérváron).

Werbőczy: *Hármas törvénykönyv* 15. ez. szerint a keréketörés a rablók és latrok büntetése volt.

e) *Megkövezés.*

Azt a büntetési módot nevezték megkövezésnek, midőn a halálraítéltet kövel verték agyon. Erre is van törvényünk.

Az 1563:42. t.-cz. az istenkáromlókra — a kik ezt a büntetést harmadszor is elkövetik — szabja ki a megkövezést, vagyis a halálos ítéletnek kövezéssel való végrehajtását.

Fenntartotta a krónika és a munkácsi levéltárban feltehető, hogy Munkácson is történt 1684-ben ilyen megkövezés.

g) *Máglya vagy megégetés.*

A halálos ítéletnek az a neme, midőn a bűnöst tűzhalálra ítélték.

Ezt a büntetést következő büntettekre mondták ki: Bűbájosság. Egyház-sértés. Gyújtogatás. Természet elleni fajtalankodás, ha állattal követtetett el (midőn együtt égették meg ja tettet az állattal).

Mátyás király III. Decretuma 63. §-ában a következőket találjuk: «A táborozók, ha szentegyházat vagy nemes udvart megtámadván, a jobbágyoknak ott bátorság végett lerakott holmiját elrabolnák: a nemtelenek elevenen égettessenek meg.»

II. Lajos pedig VI. törvénye 4. és 23. czimei alatt azt mondja ki, hogy: «a *Lutherámusok* és a külföldi pénzbehozók *megégettessenek.* »

(Ezt az embertelen törvényt, mely máglyára ítélte azokat, a kik a hitújítást elfogadták, csak a hitújítástól

félő vakbuzgóság teheti némileg érthetővé, midőn a vallás szabad gyakorlatát későbben már törvények biztosították.)

h) *Vízbedobás.*

A kivégzésnek erre a módjára csak két törvényünkben találunk alapot.

II. Ulászló II. törvénye 81. §-ában ezt mondja: «Ha az idegének egyházi hivatalt mástól, mintsem a kiknek országunkban egyházpártfogói joga van, maguknak szerznének, mint az ország szabadságának nyilvános megsértői: vízbe vettessenek.»

A másik idevonatkozó törvényünk az 1595: 81. t.-ez., a mely következőleg hangzik: «Nemzetünkbeli nőszemélyek se adás-vevés végett, se más okból táborhoz közelíteni ne merészljenek és ha ezt tennék: zsákba varratván, vízbe vettessenek.»

Belső-Szolnok vármegye 1649-ben — a levéltári adatok szerint — hozott olyan ítéletet, hogy a bűnös vízbe dobassék, s ezt végre is hajtotta.

i) *A mai halálbüntetés.*

Az idő haladásával, a műveltség terjedésével, az emberi érzéseknek feltámadásával és a bosszúállásnak a törvényből lassanként kiszorításával belátták az illetékes tényezők, hogy nem lehet és nem szabad fenntartani azokat — még az akkori kor által sem igazolható — vadul kegyetlen kivégzési módokat s igyekeztek a halálbüntetés eseteinek apasztására és az életkioltási mód egyszerűsítésére.

Törvények ugyan nem törültek el kifejezetten a régi kegyetlen kivégzési módokat megállapító törvényeket, mégis elavultak azok, míg aztán azáltal, hogy a vonatkozó legutolsó törvény, vagyis az 1878: V. t.-ca. 21. §-a kimondta azt, hogy a *halálbüntetés* csak *kötéllel hajtható, végre*: minden ezzel ellenkező előbbi törvény érvényét veszítette.

Azonban azelőtt már több mint egy félszázaddal, 1814. évi május 15-én az uralkodó — belátván a tör-

vények kegyetlen voltát — egy rendeletet bocsátott ki az akkori legfőbb ítélőszékhez, a melyben eltiltott mindennemű kínzó halálbüntetést és elrendelte, hogy a halálbüntetés csak *fejvétellel* (pallossal) és *akasztással* (kötéllal) hajtható végre.

Ettől kezdve a pallos a nemesek, a kötél a nem-nemesek kivégzésére használtatott.

A nőket — a közszeméremre való tekintettel — szintén pallossal végezték ki.

Így tehát 1814-től már csak kétféle halálbüntetést ismert a törvény: a pallost és kötelet (zsineget), vagyis a fejvételt és törvényfát (bitófa, akasztófa).

1848-ban megszűnván a nemes és nem-nemes közötti különbség s a nem-nemesek a nemesekhez felemeltvén: a kivégzési módok közül is csak a pallos lett volna alkalmazható. Azonban a Hétszemélyes tábla s utána a Legfőbb Ítélőszék — az Ideiglenes törvénykezési szabályok II. rész 2. §-ára figyelemmel — a lefejezés helyett mindig kötél általi halált mondott ki.

Mig végre az 1878: Y. t.-cz. 21. §-a törvényileg kijelentette, hogy: «a halálbüntetés zárt helyen kötél által hajtatik végre.»

Így a *polgári büntetőtörvény* szerint a halálbüntetés most már csak egy módon: kötél által hajtható végre.

2. A katonai büntetőtörvény rendelkezése a halálbüntetésről.

Az 1855. évi január 15-ön kelt «*Katonai büntetőtörvény*» némely részben eltér a polgári büntetőtörvénytől úgy a bűncselekmények minősítése, mint a büntetés megállapítása tekintetében.

A rendszeres halálbüntetések e szerint: az *agyonlövés*: és az *akasztás*, vagyis a *golyó* és a *kötél*. Ezekhez járul még mint rendkívüli kivégzési mód: a *megtizedelés* és a *felkonczolás*.

(A XVIII. századból maradt fenn egy «*Huszár-rend-*

tartás», mely a katonai kivégzések közt a *keréketörést* is említi.)

Lássuk, hogy a katonai büntetőtörvény a kivégzésnek melyik módját rendelte az egyik vagy másik főbenjáró bűnre.

És mert hosszadalmas és fölösleges volna minden egyes törvényszakaszt idézni: elegendőnek tartom zárjelbe tenni a törvényszakasz számát.

a) *Agyonlövés.*

Agyonlövéssel büntetendő: csábítás szolgálati kötelesség megszegésére (317. §.),
gyávaóság (244., 245., 246., 247. §.),
katonai öröknek ellenszegülés (176., 177. §.),
lázasadás (168., 169., 170. §.),
szolgálatból való kilépés nélkül az ellenség sorába állás (300. §.),
szolgálati szabályok megszegése (273. §.),
szolgálati szabályok mellőzése (287. §.),
szökés (192., 193., 194. §.),
szökésre szövetkezés (219. §.),
zendülés (162., 163. §.).

b) *Kötél vagy akasztás.*

Ezt a kivégzési módot a következő bűncselekményekre rendeli a katonai büntetőtörvény:

felségárulás (339. §.),
gyilkosság (415. §.),
gyűjtogatás (449—452. §.),
jogosulatlan toborzás (307. §.),
jogosulatlan toborzásnál a büntettek elősegítése (311. §.),
kémkedés (322. §.),
kémkedésnél közreműködés (328. §.),
lázongás (350. §.),
rablógyilkosság (420. §.),
rablással párosult halált okozott súlyos testi sértés (483. §.),
szökés (191., 192. §.),

szökésre szövetségzés (218. §.).

c) *Megtizedelés.*

Rendkívüli módja a törvényes kivégzésnek, hogy elrettentésül szolgáljon mindenkinek, midőn a tulajdonképeni bűnösöket a csapatból kitudni vagy kiválasztani nem lehetvén, a sors határoz a felett, hogy ki szenvedjen halált a csapat vagy az abban levő bűnösök bűneért.

(A polgári büntető törvényben is találunk egy némileg hasonló elvekre alapított intézkedésre, habár az nem von halált maga után. Ugyanis a Btkv. 308. §-a szerint: ha a súlyos testi sértés vagy a halál többek bántalmazásából származott és ki nem tudható, hogy ki, vagy kik okozták azt: mindazok, a kik a bántalmazásban részt vettek, egyformán bűnhődnek.)

A megtizedelésre vonatkozólag a *Katonai büntető törvény* 250. §-a következőleg szól: «A gyávaság büntette elkövetetik, ha egész csapatosztály vagy hajóvédőrség ütközetben a maga kötelességét nem teljesíti, különösen ha ezredek, zászlóaljok, gyalog vagy lovas századok, vagy még kisebb különítmények, parancsnokuk akarata ellen valamely megerősített helyet, a hajót vagy más harczállást a kötelességszerű ellenállás kifejtése nélkül elhagynak, magukat szükség nélkül elfogatják, vagy bátortalanságuk nyilvánítása által a parancsnokot visszavonulásra vagy az ellenséggel való megalkuvásra (capitulatio) kényszerítik. Ily esetben valamennyi bűnös a halálbüntetést érdemli ki, a mely a bűnszerzőkön, a bűnös tisztéken és a többi bűnösök közül — sors útján — *minden tizediken* agyonlövésssel hajtatik végre, stb.»

Ugyanezt a büntetést rendeli a 259. §. azokra, a kik kedvezőtlen hadi híreket terjesztenek vagy az ellenség-sikereres működését, vagy hadereje túlnyomó számát úgy ecsetelik, hogy azáltal a csapatok bátortalansága idéztethetik elő ellenséges alkalommal, az ellenség elleni fellállítás vagy előnyomulás idején.

Ennek a rendkívüli kivégzésnek mar a regi katonai életben is találunk nyomára. Ugyanis az 1739. évi április 20-án kiadott *«Hadiczikkek»* kimondják: «Ha a commendans a várat feladná, életében büntetessék meg s ha abban a közönségesek (katonák) vétkeseknek találtnak: *mind 10.* (t. i. minden tizedik) *közülök akasztassák fel.»*

«Hogyha az egész sereg és companiák, midőn a harcra menve kötelességeknek eleget nem tennének . . . a közönségesebb (legénység) bűnösökből *az tizedik akasztassák fel.»* (43., 48., 49. cikkely.)

A *dragonyosok i'789-ik rendszabálya* XLIX. cikkelye szerint: «A közember büntetése, kik ellenség ellen hivataljokat nem viszik végbe: *minden tizediket*, kit a sorsvetés arra prsedestinál, a szabad mezőn és az országút mellett fákra *fel kell akasztani*, oldalfegyvereit elébb a hóhér törje el és verje vele arczul.»

Sőt az 1808: XI. törvénycikk — mely a *«fegyelmi törvény fölkelés esetére»* czimet viseli — 8. §-ában a következőket mondja: «Ha egész csapat, század vagy zászlóalj az ellenség előtt engedetlenkedik és kötelességéről megfeledkezve, szégyenletesen hátat fordít: a tisztek *becstelenséggel* együtt hivatalukat, sőt a körülmények súlyosabb voltához képest életüket veszítik, — a közlegények közül pedig *minden tizedik* halálbüntetéssel lakol. Hasonlóképen halálbüntetést szenvednek mindazok, a kik a csatából és az ellenséges viadalból magukat kivonják.»

d) *Felkonczolás.*

A kivégzésnek ez az esete csak háború alkalmával fordul elő s a gyávaság megbüntetésére és a bátortalanság elharapódzásának meggátlására való. «Még a bátortalan nyilatkozatok is büntetté válnak, ha valaki valamely ostromlott vagy ellenség által körülzárt megerősített helyen ennek átadásáról csüggeteg vagy veszélyes nyilatkozatot tesz, — ha valamely harcos-állományú egyén más ellenséges alkalommal oly nyi-

latkozatokra ragadtatja magát, a melyek a bátortalanság elharapódzásának előidézésére alkalmasok. Mindezen esetekben, rögtöni nagy veszélynél minden előljáró jogosítva van a büntettest azonnal *felkonczolni*, vagy annak azonnali felkonczolását elrendelni.» (254., 255. §.)

Továbbá, ha az ellenséggel való ütközetben a harcos-állományu egyén a felsőbbtség iránt ellenszegül, ha rögtön elrettentő példaadásra van szükség: azonnal *felkonczolandó*. (264. §.)

Hasonlóképen a harctérről való önkéntes eltávozás esetén az előljárók jogosítva vannak az ellenszegülő bűnösöknek rögtöni *felkonczolására*, vagy ennek mások által való végrehajtására. (282. §.)

Ennek a fegyelmet sértő viselkedés miatti felkonczolásnak nyoma van már 1508-ban, a Miksa császár *Hadi czikkeiben*, a mely szerint: «A ki a harczban meghátrál, vagy meg akar futamodni: azt a közvetlen mellette levő esküjéhez hiven *szúrja keresztül és ölje meg.*»)

IV. A halálbüntetés végrehajtása.

Nem volna érdektelen a halálbüntetésnek a régmúlt és a múlt időkben való végrehajtását ismertetni, habár azoknak borzalmai talán nem is tennének valami jó hatást a gyengébb idegzetű olvasókra. Azonban az messze vezetne. Így csupán arra szorítokozom, hogy miként történik a halálbüntetés végrehajtása a legújabb időkben.

E tekintetben némi eltérés van a polgári és a katonai eljárásban.

1. Polgári kivégzés.

Az idő előrehaladásával a kivégzések rettenetes módjai leszorítottak: pallosra, azaz fejesztésre és kötélre, azaz akasztásra.

A büntetőtörvénykönyv, vagyis az 1878. V. t.-cz. készítése alkalmával a képviselőház elé terjesztett miniszteri javaslat a kivégzés módjául a *nyaktilót* (lefejezést,

vérpadot) hozta javaslatba s ehhez hozzájárult a képviselőház is, de a főrendiház a kötél általi kivégzést (akasztást) állapította meg. A mint ez a Btkv. 21. §-ában törvényerőre is emelkedett.

(Ugyancsak kötéllel hajtják végre a halálítéletet Ausztriában, Angliában, Amerikában, míg Franciaországban a kivégzési mód ma is a vérpad. Amerikában utóbbi időben a «villamos székkal» tesznek kísérleteket, t. i. a halálraíteltet szíjjakkal összekötözött kezekkel és lábakkal beültetik a villamos székbe s villamos áramot bocsátanak rajta keresztül, mely azonban nem ölvén rögtön, még a leggyöngébb idegzetű emberre is két áramot bocsátanak, sőt egy pár évvel ezelőtt Sing-Singben a halálraítelt nagyon erős négert csak az ötödik áram ölte meg. Írják amerikai lapok, hogy a villamos kivégzés kegyetlenebb a most gyakorlatban levő minden kivégzési módnál.)

Nálunk a halálbüntetés végrehajtásáról a Bp. (1890. XXXIII. t.-cz.) 490—503. §-ai intézkednek.

Halálbüntetést (a polgári büntető eljárás szerint) csak esküdtbíróság mondhat ki, s csak akkor foganatosítható, ha az elítelt királyi kegyelmet nem nyer. És az esküdtbírósága elnökének kötelességévé teszi a törvény, hogy a halálos Ítélet kihirdetésekor figyelmeztesse az elíteltet arra, miként joga van kegyelemélti folyamodni.

Ezután az esküdtbíróság bírói tanácsa a kir. ügyészszel együtt visszavonul s zárt ajtók mögött meghallgatja a királyi ügyésznek a kegyelmezésre vonatkozó indítványát s a királyi ügyész távozása után szabályszerűen határoz a felett s erről külön jegyzőkönyvet vesz fel, a melynek tartalmát — a Biblia szavaival élve — hét pecsét őrzi, vagyis a legnagyobb titok a határozat.

Ennek megtörténte után az eljárás tanács visszatérván a tárgyalóterembe, az elnök felszólítja a védőt, hogy a halálraítelt érdekében három nap alatt kegyelmi folyamodványt nyújtson be. (498. §.)

A kegyelmi kérvény kapcsán, vagy a nélkül is — ha semmisségi panasz nincs is bejelentve — az összes iratok a kir. Kúriához terjesztetnek fel.

A kir. Kúria szintén zárt ülésben a megkegyelmezés tárgyában — a koronaügyész meghallgatása után — szintén mond véleményt s ezt a véleményt a nem nyilvános és zárt ülésről felvett jegyzőkönyvvel s az összes iratokkal együtt a Kúria elnöke az igazságügyi miniszterhez teszi át. Az összes iratokat aztán — saját véleményével kiegészítve — az igazságügyi miniszter terjeszti fel a királyhoz. (Bp. 499., 500. §.)

Ha a kir. Kúria a bejelentett semmisségi panaszt elutasította s a király meg nem kegyelmezett az elítéltnak, ekkor következik a legszomorúbb eljárás: az ítéletnek kihirdetése és végrehajtása.

A halálos ítélet kihirdetése.

A Curia elnöke az igazságügyi minisztertől hozzá érkezett iratokat szigorú pecsét alatt, a legmegbízhatóbb emberétől leküldi a kir. törvényszék elnökéhez a következő leirat kíséretében:

«Gyilkosság büntette miatt elítélt N. N.-re vonatkozó iratokat a Bp. 501. §-ának megfelelő további intézkedés végett azzal a hivatalos értesítéssel küldöm le a kir. törvényszékhez, hogy a m. kir. igazságügyminiszter urnák (szám alatt kelt) átirata szerint O es. és apostoli kir. Felsege az N. N. hó napján kelt legfelsőbb elhatározásával megengedni méltóztatott, hogy gyilkosság büntette miatt jogerősen halálbüntetésre ítélt N. N. irányában a törvény és igazságszolgáltatás rendes lefolyása bekövetkezzék.»

A törvényszék elnöke a leirat vétele után azonnal érintkezésbe lép a kir. ügyészszel s a legnagyobb titokban megbeszéli a curiai határozat és a kegyelmi kérelemre hozott leirat kihirdetésének sa kivégzésnek idejét és körülményeit, annak a szem előtt tartásával,

hogy: «a halálbüntetés a kihirdetést követő nap reggelén hajtandó végre». (Bp. 501. §.)'

A kivégzés határidejét ekkor még pontosan nem állapíthatják meg, mert az egész ország területén egyetlen hóhér lévén, előzetesen tudni kell, hogy mikor állhat rendelkezésre. Már pedig itt azt is figyelembe kell venni, hogy «az ítélet csak akkor hirdethető ki, ha a hóhér már rendelkezésre áll s hogy a határnap olyképp tűzendő ki, hogy arra közvetlenül vasárnap vagy ünnep ne következzen.» (1900. évi 6757. sz. Igazságügy-miniszteri rendelet 2. §.)

A kir. ügyész kötelessége gondoskodni arról, hogy a kivégzésnek akadály nem állván útjában, a halálos ítélet végrehajtására a hóhér, a kellő számú segéddel együtt, minél előbb rendelkezésére álljon. Azonban a hóhér kiküldése végett — bármelyik törvényszéknél történik is a kivégzés — a budapesti kir. ügyészség kereendő meg. (1900. évi 6757. sz. Igazságügyminiszteri rendelet 1. §-a.)

Az ítéletet hozó kir. törvényszék mellé rendelt kir. ügyész tehát megkeresi a budapesti kir. ügyészséget, hogy a hóhért bocsássa rendelkezésre. A budapesti kir. ügyész aztán a következő táviratot küldi a hóhérhoz:

Péntek reggel hét órára az N. N. törvényszéki fogházban ítélet végrehajtására álljon rendelkezésre kellő segédlettel. Választ kérek az N. N.-i kir. ügyészséghez. Budapesti kir. ügyész.

Erre a hóhér sürgönyvel válaszol, s ezt a választ nem a budapesti kir. ügyészséghez, hanem ahhoz a kir. ügyészséghez küldi, a hol az elítélt van s melynek fogházában kell végbemenni a kivégzésnek. Es erre most már az érdekelt kir. ügyész táviratoz a hóhérnak:

Végrehajtás pénteken reggel hót órakor lesz. Legkésőbb csütörtökön délelőtt nálam jelentkezzék. Táviratozzon, hogy a pénteki dologra csütörtökön jelentkezik-e? Hirdetés csütörtökön. Kir. ügyész.

Mikor a kir. ügyész erre határozott választ kap a

hóhér megjelenéséről, azonnal közli ezt a törvényszék elnökével s ekkor aztán megállapítják a hirdetési határidőt csütörtök reggelre s a kivégzési határidőt péntek reggel hét órára. Mert a törvény mondja, hogy a halálbüntetés a kihirdetést követő nap reggelén hajtandó végre. (Bp. 501. §.)

E megállapodás folytán a törvényszék elnöke kitűzi az ítélethirdetési határidőt csütörtök délelőtt hét órára. (A csütörtök napot csupán a könnyebb megérthetés végett használok, mert hiszen ezt ki lehet tűzni keddre vagy szerdára is, csak olyan napra nem, hogy a kivégzés utáni nap vasárnap vagy ünnepnap legyen.) Az ítélethirdetési határidőre az elnök megidézi a tanács tagjait, a kir. ügyészt, az elítéltet és a védőt.

A kir. ügyész ugyanekkor másféle intézkedéseket tesz.

Elsősorban is beszerzi a fogházorvos bizonyítványát az elítélt testi és elmebeli állapotáról. Mert a törvény szerint: «elmebetegnek vagy teherben levő nőnek, fegyőgyulásuk előtt, sem a felsőbbíróság ama határozata nem hirdethető ki, melynek következtében az ellenük megállapított halálbüntetés jogerőssé vált, sem a kegyelmi folyamodvány eredménytelenségéről nem értesíthetők, sem rajtuk a halálos büntetés végre nem hajtható.» (Bp. 502. §.)

Ez a hivatalos orvosi bizonyítvány, mely az ítélet kihirdetés előtti napon van kiállítva, a következőleg szól: N. N. fegyenczet a mai napon megvizsgáltam s nála a Bp. 502. §. szerinti halálbüntetés végrehajtását kizáró betegséget nem találtam. Kelt stb. Fogházi orvos.

Ugyanezen a napon (tehát a kivégzés előtt két nappal) a kir. ügyész a halálraítélt községi előjáróságához lepecsételt borítékban a következő bizalmas felhívást küldi:

Felhívom az előjáróságot, hogy a gyilkosság bűntette miatt halálra ítélt N. N. hozzátartozóit bizalmas úton és feltűnés nélkül értesítse arról, miszerint N. N.-t

az ítéletnek folyó évi.. hó ..-ik napján délelőtt hét órakor leendő végrehajtását megelőző napon, a fogházban meglátogathatják és az ítéletnek ugyanott leendő végrehajtásánál jelen lehetnek. A felutazó hozzátartozóknak adjon az előjáróság személyazonosságukat és a rokoni viszonyt igazoló bizonyítványt és utasítsa őket, hogy a fogházban ezt a bizonyítványt a látogatás előtt felmutassák. Kir. ügyész.

Ez azért szükséges, mert «az elítéltet, a hivataluknál fogva erre kötelezettekén kívül csak hozzátartozói, védője és azok látogathatják meg, kikkel maga kíván találkozni». (Bp. 501. §.) Már pedig ha a hozzátartozók idejekorán ily módon nem értesítenének, nem tudhatnák meg a látogathatás idejét, illetőleg annak lehetőségét.

Ily módon az előkészületek megtételén, csütörtökön reggel hét órakor megjelenik a törvényszéki tanács az ítélet kihirdetésére: a törvényszék elnöke, két bírāja, egy jegyzője, a kir. ügyész és a védő. Az ülés nem nyilvános, hanem zárt ülés, a hová az említettekén kívül senki másnak bemenni s az ott történeteket nyilvánosságra hozni nem szabad.

A kir. ügyész értesíti az elnököt, hogy a hóhér megérkezett és rendelkezésre áll a holnapi napra. Ugyancsak a kir. ügyész bemutatja a fogházorvos által a halálra ítéltről tegnap kiállított bizonyítványt, a mely szerint a halálbüntetés végrehajtásának akadályja nincs.

Ekkor az elnök a fogházból elővezeteti a halálra ítéltet, a ki a fogház felügyelő után két fegyveresőr és a börtönmester kíséretében jelenik meg, rendesen bilincs nélkül. Elnök megállapítja az elítélt személyazonosságát s azután kihirdeti előtte a kir. Curiának az első bírósági ítélet ellen bejelentett semmiségi panaszokat elvető végzését, a kegyelmi kérdésben hozott s a kir. Curia leiratával közölt királyi elhatározást. Ennek megtörténte után további intézkedés, illetőleg a halálbüntetés végrehajtása végett átadja az elítéltet a kir. ügyész-

nek, egyszersmind kijelöli azt a bírót és jegyzőkönyvvezetőt, a kik a kivégzésnél jelen lesznek s a bírónak a kegyelmi kérdésben hozott határozatot és az elsőbírói ítéletet átadja, azzal a felhívással, hogy eljárásáról a Bp. és a 6757/900. I. M. sz. rendelet utasításához képest tegyen jelentést.

Ugyanekkor a kir. ügyész bejelenti és a halálra ítélttel tudatja, hogy a kivégzés pénteken reggel hét órakor történik meg.

Előkészületek a kivégzéshez.

Az ítélet kihirdettetvén, vádlott a fogházban részére kijelölt zárkába visszavezettetik, a kir. ügyész pedig intézkedik, hogy az elítölt mellé azonnal vallásának lelkésze adassék, a ki őt vigasztalja s mellette maradjon az utolsó peresekig.

Régebben három napi idő engedtetett az elítéltnak vallási vigasztalásra és előkészítésre. Erre az időre szokás szerint a közönség szemléletére *siralomházba* tétetett, jobb tartásban részesült s ott bárkinek szabad volt meglátogatni s negyedik napon kocsin (háttal előre ültetve) vitték ki az állandó vesztőhelyre. Az *1880. évi 9-106. sz. I. M. rendelet* szerint már oly időben kellett kihirdetni az Ítéletet, hogy az elítéltnak a halálra való előkészülésre még 24 órai idő maradjon, mely időre vallásabeli lelkész adandó melléje. Ugyanezen rendelet intézkedett arról is, hogy az elítéltnak nyilvános szemlére való kitétele mellőztessék s hogy az elítélt zárkája idegenek egyáltalában ne bocsáttassanak, az elítélttel beszélgetést ne folytassanak, neki semminemű ajándékot (pénzt, szivart, élelmet, italt stb.) — a mi azelőtt divatban volt, de a helyzet komolyságával meg nem egyezett — ne adhassanak.

Az *1813 január 99-én* kiadott rögtönírószabályok szerint: «Kihirdettetvén az ítélet, a halálra ítéltnek halálrai készülésre három óra engedtetik.» Ugyan-

ezt mondta ki az 1868 november 5-én kiadott rögtönbirósági szabályzat is. (A folyó (1914.) évben Boszniában kihirdetett rögtönbirósági szabályok szerint két órán belül végrehajtandó volt a halálos ítélet.)

A *halálbüntetés végrehajtása* tárgyában 1900. évi 6757. I. M. szám alatt s most érvényben levő rendelet szerint már nincs «siralomház», hanem az elítéltet az ítélet kihirdetése után saját zárkájába, esetleg egy nagyobb zárkába viszik, a hol folytonosan együtt van vele vallásabeli lelkésze egész végig. És a kir. ügyésznek most is kötelességévé teszi a rendelet, hogy gondoskodjék arról, miként a hozzátartozó látogatók a helyzet komolyságát semmiképen, különösen pedig élelem, ital, szivar, pénz vagy más hasonlók ajándékozása által ne zavarják.

Ugyanezen rendelet szerint a végrehajtásnál jelen kell lenni az eljárást vezető kir. ügyésznek vagy helyettesének, a törvényszék részéről kiküldött bírónak és jegyzőkönyvvezetőnek, a helybeli közigazgatási hatóság egyik főbb tisztviselőjének, a fogházfelügyelőnek, a lelkésznek és a halál megállapítása végett alkalmazott két orvosnak. Ezeket a kir. ügyész írásban hívja meg és abban a végrehajtás helyét és időpontját határozottan megjelöli, hasonlóképen ő tartozik gondoskodni, hogy a végrehajtáshoz szükséges őrszemélyzet, valamint az esetleg szükséges rendőri vagy katonai segédlet rendelkezésre álljon.

A kir. ügyész aztán a kivégzés előtti napon a megjelenésre kötelezethez meghívót küld a kivégzés helyén való megjelenés, a helyi polgármesterhez pedig megkeresést intéz a városi közigazgatási hatóság egyik főbb tisztviselőjének a kivégzéshez kirendelése s a kirendelt személy nevének haladéktalanul tudatása végett. Ugyancsak átír a városi rendőrfőkapitányhoz, hogy ez a fogház elé az esetleges rendzavarás megakadályozása szempontjából kellő számú rendőrt rendeljen ki. Sőt ha a körülmények olyanok, miszerint a rend fenntartása a

rendőrök csekélyebb száma miatt nem látszik biztosítotttnak: akkor katonai karhatalom kirendelését kéri a katonai parancsnokságtól.

A Bp. 503. §-a felhatalmazza a kir. ügyészt, hogy a kivégzésnél való jelenlétet a fentebbieken és rokonokon kívül más *férfiaknak* is megengedheti. Tehát *nők nem lehetnek jelen.* (A régi szabályokban ki volt téve, hogy azokon kívül, a kiknek hivatalból jelen kell lenni a kivégzésnél, legalább még 10 tanú legyen jelen, a kik között legyen a halálra ítélt községi előjáróságának tagja is. Most a tanúk száma nincs meghatározva, de csak oly számban lehet kiadni belépési engedélyt) hogy a kivégzés helyén tolongás vagy rendzavarás ne támadjon. (1900. évi 6757. sz. I. M. rend. 4. §.)

A kir. ügyész a következő belépési engedélyt adja ki: «Megengedem, hogy N. N. úr N. N. halálbüntetésének f. hó .. -ik napján délelőtt hét órakor a fogházban történendő végrehajtásánál jelen lehessen. Kir. ügyész.» Ez idő alatt pedig, míg a rokonok elbúcsúznak a halálra ítélttől, a lelkiatya vigasztalja, igazi bűnbánatra birni törekszik az elítéltet, a hóhér és segédei a fogház hátulsó udvarán — a hová minden kilátás el van zárva — bitófa felállításán fáradoznak.

Mert most már az akasztófát esetről-esetre állítják fel s ezt a kivégzés után a helyszínéről eltávolítják s utóbbi időben a bűnügyi múzeumban elhelyezik.

Hajdanában rendszeren kő- vagy téglafal alapra voltak felállítva a két-, három- vagy négyágú akasztófák, a hol a felakasztott ember addig maradt ott, míg kötele le nem szakadt. (Innen erednek a régi átkok: Akasztófán száradj meg. Holló ássa ki a szemedet.) Az ilyen rémséges veszthelyeket már évtizedek előtt eltörölték, lerombolták, megsemmisítették. Az 1878: V. t.-cz. 21. §-a pedig ki is mondta, hogy a halálbüntetés «zárt helyen» hajtatik végre s ez a zárt hely rendszeren a fogház udvarának olyan zuga, a hová ablakok nem nyílnak, ha pedig nyílnak, azokat erre az alkalomra becsinál-

ják s az abban a czella-sorban levő rabokat — hogy még a zajból se hallhassanak semmit — erre a 24 órára más helyeken helyezik el. (A Budapesten halálra ítélteteket a Kőbánya mellett levő orsz. gyűjtőfogház udvarán végzik ki.)

A halálra ítélt utolsó napján tehát a hóhér és segédei felállítják az akasztófát vagy bitófát, mely nem egyéb most, mint egy a földbe leásott, 2—2 ½ méter magas erős faoszlop, melynek tetejébe egy horgos szeg van verve, melyről kötél csüng le, az oszlop előtt egy két lépcsőjű zsámoly s az oszlophoz hátul támasztva egy létra. Ennyi az egész. Ezzel elkészülhetnek egy nap alatt. El is készülnek.

És elérkezik a szomorú nap: a kivégzés reggele.

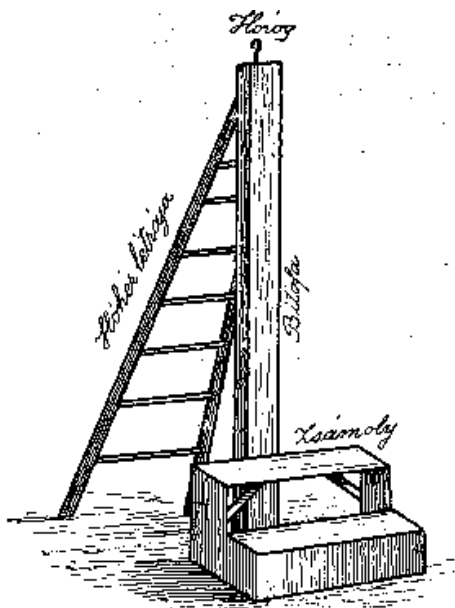
A kivégzés.

Reggel hét óra előtt egy negyed órával már a törvényszók által kiküldött bíró és jegyző és a kir. ügyész ott ülnek az akasztófával szemközt néhány lépésnyire kitett, fekete posztóval beterített asztal mellett s körülöttük a kirendelt orvosok, hatósági képviselők és a tanuk. A kir. ügyész kijelenti, hogy a megjelenni kötelesek mind megjelentek. A hóhér fekete szalondruhában, fehér keztyűs kézzel és a két segédje fekete ruhában ott állanak az akasztófa mellett. Tehát minden rendben van.

A kir. ügyész int a fogházfelügyelőnek, hogy vezessék elé a halálra ítéltet, a fogházfelügyelő belép a czella folyosójára s a mint a fogház tornyában az óra elkezd ütni a hét órát: abban a perczben lép ki a halálra ítélt a lelkész karjára támaszkodva, a ki vigasztaló szavakat suttog a fülébe és bátorságra inti. Elöl a fogházfelügyelő hivatalos egyenruhában, utána az elítélt a lelkészszel, utánuk két fegyveres fogházőr s ezek nyomában a börtönmester. Így vonulnak a bíróság elé s háttal az akasztófára, úgy hogy az elítélt azt ne

lássá, habár úgy igazgatják a felállítást, hogy az elítelt közvetlen az akasztófa előtt álljon.

A bíró a halálra ítélt személyazonosságát megállapítván, felolvassa az ítélet rendelkező részét, azután a kir. Curia határozatának a semmiségi panasz elvetésére vonatkozó részét s végül a kegyelem kérdésében hozott

A legújabb akasztófa.

elutasító királyi elhatározást. Ennek megtörténte után a bíró kijelenti:

— A törvény nevében ezennel átadom az elítéltet a kir. ügyész úrnak!

A kir. ügyész pedig odafordul a hóhérhoz:

— Hóhér! teljesítse kötelességét!

A hóhér int a pribékeknek, ezek megfogják a halálra

ítéltet, a kit még ekkor is bátorít a lelkész, az elítélt fellép (vagy fel léptetik) a zsámoly két lépcsőjén az akasztófa alá, háttal az akasztófára, a két pribék összekötözi kezét-lábát, ezalatt a hóhér felmegy a bitófa hátuljához támasztott létrán s előre hajolva, a kampós szegről lecsüngő kötélhurkot a vádlott nyakába akasztja, a pribékek kiveszik az elítélt lába alól a zsámolyt, a hóhér elkiáltja magát: Le! E szóra a pribékek az elítélt bokájára kötött s az oszlop alján levő csigán átvont kötelet meghúzzák, a hóhér az elítélt feje tetejére teszi az egyik tenyerét, a másikkal az állát fogja, az egész fejet előre nyomja, a csigolyából kiemeli a fejet s kitekeri az elítélt nyakát, ezután mindkét kezének négy ujjával az elítélt állát tartja — hogy a nyelv kiöltését megakadályozza —, két hüvelykével pedig a két szemhéját fogja le. Ezalatt a kétoldalt álló pribékek a kötelet folyton húzzák és néhány percz múlva beáll a halál. Ekkor a hóhér leszáll a létráról és a kir. ügyész elé áll:

— Teljesítettem kötelességemet!

A kirendelt orvosok megvizsgálják az elítéltet és jelentik a bírónak, hogy — az elítélt hét óra 10 perczkor adatván át a hóhérnak — a halál hét óra 24 perczkor bekövetkezett. Egy félóráig ügy marad az elítélt a bitófán s akkor az orvosok ismét megvizsgálják s jelentik, hogy a felakasztott emberben az életnek semmi nyoma nincs. Ekkor aztán a hullát pontban nyolcz órakor leveszik a bitóról, a hol 50 perczig függött. (Mert a bekövetkezett halál megállapítása után 30 perczig érintetlenül kell hagyni a bitófán a kivégzettet. 6757 900. I. M. sz. rendelet.)

És erről az egész eljárásról jegyzőkönyv vétetvén fel, azt a bíró, jegyző, kir. ügyész, a két orvos, lelkész, a hatóság kiküldötte és a fogházfelügyelő aláírják. Ezt a jegyzőkönyvet a bíró a kir. törvényszékhez terjeszti be. (Bp. 503. §.)

A holttest, feletti intézkedés a kir. ügyészt illeti, a

ki azt egyszerű és feltűnést nem okozó eltemetés végett a rokonoknak átadhatja, ha ez botrányra vagy tüntetésre nem ad alkalmat. Azonban két óra lefolyása előtt a kivégzés helyéről a holttest el nem vihető, sem fel nem boncsolható s a közönség ez idő alatt is távol tartandó a hullától. Ha a holttestet a rokonok nem kéri ki eltemetés végett, akkor a kir. ügyész tartozik gondoskodni arról, hogy az minden külső dísz mellőzésével a lehető legegyszerűbb módon a köztemetőben eltemettessék s csakis ebben az esetben engedheti meg a kir. ügyész az orvosok kérelmére a holttestnek az eltemetés előtt az orvosi tudomány érdekében felboncsolását. (1900. évi 6757. I. M. sz. rendelet.)

(Az előbbi 1880. évi 2106. I. M. sz. rendelet annak idejében egyszerűen megtiltotta a hullának a rokonok részére kiadását, most azonban maga a Bp. 503. §-a is megengedhetőnek tartja ezt.)

A régi eljárás szerint az akasztott ember mindaddig az akasztófán hagyatott, míg hullája az idő viszontagságai által el nem emésztetett, vagy a kötele el nem szakadt. Később három napig, ismét később csak naplementéig függött a hulla s akkor levették és a kivégzés helyén eltemették. Koporsó nélkül temették el. A bíróság is csupán csak annyit engedhetett meg a rokonoknak, hogy koporsóba tehessék a hullát, de akkor is a vesztőhelyen kellett eltemetni. (Helytartótanácsi intézkedés 1813. okt. 26-án 25471. sz. és 1862. évi decz. 31-én 23592. sz. Az 1813. évi január 29-ikén kelt és 1862. decz. 12-ón megerősített rögtönbírósi szabályok csak azt mondták ki, hogy a kivégzettnek holtteste ugyanazon napon este a kivégzés helyén eltakarítandó (38. §.), míg az 1868. évi nov. 5-én kiadott rögtönbírósi szabályok elrendelték, hogy a kivégzettnek holtteste, mihelyt a törvényszéki orvos a halált hivatalosan bizonyítja, azonnal eltakarítandó. (27. §.) Azt azonban az összes szabályok elrendelték s elrendelik, hogy a kivégzés eszközei a vesztőhelyről eltávolítandók.)

Utóbbi időkben a felakasztott embert — a mint a bitófán függ, rendesen lefényképezik —, azonban ezt nyilvánosságra nem hozzák, hanem a bűnügyi múzeumban teszik el.

2. A. halálbüntetés végrehajtása a katonaságnál.

Az 1912: XXXII. t-cz. vagyis a katonai bűnvádi perrendtartás majd mindenben megegyezik a polgári bűnvádi perrendtartás (1896: XXXIII. t-cz.) szabályaival a halálos ítélet meghozása tekintetében, azzal a különbséggel, hogy a halálbüntetés végrehajtására az agyonlövést is meghatározta.

A haditörvényszék ha halálos ítéletet hozott, a vádlottal arra nézve, kíván-e perorvoslással élni, meghallgatja és közvetlenül ezután a katonai ügyész részvételével tanácskozást tart a felett, vajjon az elítélt megkegyelmezésre méltó-e vagy sem és hogy megkegyelmezés esetében a halálbüntetés helyett mily büntetés volna alkalmazandó. (313. §.)

Elmebetegekkel vagy mulékony súlyos betegségben szenvedő egyénnel felgyógyulásuk előtt sem az illetékes parancsnok végrehajtható záradékával ellátott halálos ítélet nem közölhető, sem rajtuk a halálbüntetés végre nem hajtható. (415. §.)

A halálos ítéletet arra a napra következő reggel kell végrehajtani, a melyen az elítélttel az illető parancsnok végrehajtható rendeletét közölték s egyszersmind tudtára adták, hogy rajta a halálbüntetést, mivel kegyelmet nem kapott, végre fogják hajtani. Ezt a katonai ügyésznek és a jegyzőkönyvvezetőnek jelenlétében a bíróság vezetője adja az elítéltnak tudtára. Az elítölt mellé e közlés után vallásának lelkészét kell kirendelni, ha ő maga lelkészt nem választ. Az érintkezést az elítélttel a szolgálati állásuknál erre hivatottakon kívül csakis hozzátartozóinak és azoknak az egyéneknek kell megengedni, a kiket látni, vagy a kikkel beszélni ő maga kíván.

A halátbüntetés végrehajtása se vasárnapra vagy ünnepre, se olyan napra ne essék, a mely az elítélt hitvallása szerint ünnep.

Ha kötéssel a halálbüntetést a miatt, mivel hóhér kellő időben nem kapható, vagy mert más akadály forog fenn, nem lehet végrehajtani: az illetékes parancsnok fel van hatalmazva, hogy a halálbüntetésnek ezt a nemét agyonlövésre változtassa át. (416. §.)

A *rögtönbíró*ságot a katonai bűnvádi perrendtartás fenn tartotta s e tekintetben a következőleg rendelkezik:

A rögtönítélő bíróság, ha a terheltet a rögtöni eljárás alá tartozó valamely bűncselekményben egyhangúlag bűnösnek nyilvánítja: ítéletében egyúttal halálbüntetést szab reá.

Oly vádlottakra, a kik a tett elkövetésekor 20-ik életévüket még be nem töltötték, halálbüntetés nem szabható.

A rögtönítélő bíróság, ha a halálbüntetésnek egy vagy több, a büntetésre legméltóbb egyénen foganatosított végrehajtása a nyugalom és a rend helyreállítására szükséges elrettentő példát már megadta, fontos okokból a kevésbé bűnös résztvevőkre halálbüntetés helyett szabadságvesztésbüntetéseket szabhat ki. (444. §.)

Ha a vádlottat halálra ítélték és kegyelmet nem kapott, az ítélet kihirdetése után melléje, a mennyiben lehetséges, lelkészt adnak és a halálra előkészítés végett adott megfelelő határidő letelte után, rendszerint két órán belül a halálbüntetést rajta végrehajthatják. (446. §.)

A *honvédség* katonai bűnvádi perrendtartása, vagyis az 1912: XXXIII. t.-cz.szóról-szóra úgy van, mint az előbbi.

úgy a katonai, valamint a honvédkatonai bűnvádi perrendtartás 1914. évi július 1-én lépett életbe.

A m. kir. honvédelmi miniszter által 1914 május 30-án 7734. H. M. sz. elnöki számú s az 1912: XXXIII. t.-czikket életbe léptető rendelet a halálbüntetés végrehajtása tárgyában következőleg intézkedik:

A *kötél általi* halálbüntetés a fogház udvarán belől, vagy valamely más zárt helyen, az *agyonlövés* általi

halálbüntetés erre alkalmas oly helyen, mely hivatlanok tekintete elől lehetőleg el van zárva, a bíróságvezetőnek vagy helyettesének, a katonai ügyésznek, egy jegyzőkönyvvezetőnek, egy katonarvosnak és egy lelkésznek jelenlétében hajtandó végre. A végrehajtás helyéről és órájáról az elítélt védője akkép értesítendő, hogy annál jelen lehessen.

Az eljárás haditörvényszék tagjainak, az igazságügyi tiszteknek és tisztjelölteknek, valamint az elítélt legközelebbi férfirokonainak meg kell engedni, hogy a kivégzésnél jelen lehessenek. A bíróság vezetője a rendelkezésre álló helyhez képest más férfiaknak is megengedheti, hogy jelen lehessenek.

Ha a halálbüntetést több egyénen kell végrehajtani, gondoskodni kell arról, hogy egyik se láthassa a másikat a kivégzését.

Egyebekben a Szolgálati szabályzat rendelkezései irányadók.

V. A hóhér díja.

Hajdanában a hóhér gyepmester is volt s végezte, illetőleg végeztette a gyepmesteri teendőket is. Rendes fizetést kapott, s ezenkívül működési díjat is. Későbbi időben a két foglalkozás elválasztatott egymástól s a hóhér — mint állami alkalmazott — csupán a halálítélet végrehajtását és az ezzel járó teendőket végezte.

Az 1777. évi okt. 13-án 5449. sz. a. kiadott és az 1819 július 13-án 19200. sz. a. felújított helytartótanácsi intézmény a hóhér díjazását a katonai és polgári kivégzésekre egyenlősítvén, következőleg állapította meg:

a) egyszerű lefejezésért és akasztásért a kivégzettek-től fejenként: 12 forint.

b) az elítélt nevének bitófára kifüggesztéséért: 6 frt.

c) öngyilkosnak bizonyult büntetett eltemetéséért: 5 forint.

d) ha az elítélt a vesztőhelyen kegyelmet nyert, de a

hóhér a végrehajtáshoz szükséges eszközöket már megszerezte: 6 frt.

e) ha a végrehajtás helye a hóhér lakhelyétől távol van, távolléte idejére naponként 3 frt.

f) ez esetre mindenik segédének, kik a végrehajtásnál használtak 1 frt. 30 kr.

Ezenfelül a hóhér és segédei viteldíja a közkinctár által külön megtérítendő.

Ezek a díjmegállapítások későbbben többféleképen változtak, míg végre az 1907. évi 14270. sz. I. M. rendeleti utasítás 17. §-a a hóhér vagy bakó díját — a mai napon is kötelező érvénnyel — következőleg határozta meg:

A bakó díja halálbüntetés végrehajtásánál egy bitófa felállításáért, a hozzá szükséges anyaggal és szerelvényekkel, esetleg ezeknek szállítási költségével együtt 20 korona.

A kivégzésért egy személy után a holttest levételével együtt 40 kor.

Utazás esetén az altisztekre nézve fennálló szabályok szerint 4 kor.

Utazási költség hajón II-ik, a vasúton III-ik osztályú menetdíj, tengelyen a szabályszerű fuvarpénz és esetleg bérkocsidíj számítható fel.

A bakó két segédjének megállapítandó egy személy kivégzése után 10—10 korona, utazás esetén napidíjban 3—3 korona útiköltség a fennálló szabályok szerint állapítandó meg.

(Érdekesség szempontjából megjegyzem, hogy Amerikában a hóhér díja a villamos kivégzésért 250 dollár, vagyis 1250 korona.)

Befejezésül még felemlítem, hogy egy nem régen történt kivégzésnél a hóhér összes díja és költsége 196 K.-ra rúgott.

Hajdanában a hóhért illetve a kivégzett összes ruhaneműje s igen jól jövedelmezett részére az, hogy egy-egy babonás embereknek apró darabokat eladott az akasztott ember köteléből. Azonban ez a mellékkereset újabb időben a legszigorúbban eltiltatott.